

Kirkehistorie og ældre Kulturhistorie og haaber, at man fra mange Kanter vil kunne samle Blade sammen til Rekonstruktion af gamle Codices.

Næsten enhver Undersøgelse i svensk og norsk Middelalders Historie giver et Bidrag til vor gamle Historie, saaledes ogsaa Bibliotekar Collijns Arbejde; han nævner blandt Fragmenterne i Kammerarkivet Lektier af Vilhelm af Æbelholts og Kelds Officier, betydeligt afvigende fra de Redaktioner, der er offentliggjorte af Professor Gertz i *Vitæ sanctorum Danorum*. Men først og sidst indeholder Redegørelsen en stærk Tilskyndelse til os.

E. J.

Eduard Wertheimer har i 1913 fuldført sin Levneds-skildring af Andrassy (*Graf Julius Andrassy, sein Leben und seine Zeit* II.—III. Bd. — I. Bd. er omtalt i Hist. Tidsskrift 8. R. III, 435—36). Hvad der præger Værket er stadig den omfattende Benyttelse af utrykt Materiale, og det er værd at mærke, at ikke alene private Papirer har staaet til Forfatterens Raadighed; baade paa Ballplatz og i Wilhelmstrasse er Udenrigsministeriernes Arkiver gjort tilgængelige for ham lige op til 1880. Paa en Række Punkter faar vi derfor nye Oplysninger om Østrig-Ungarns Ydrepolitik og Europas diplomatiske Historie i Halvfjerdserne.

Imidlertid gengives dette nye Stof ret ubearbejdet, en almindelig Fremstilling bliver der ikke Tale om, og den, der trygt vil bygge paa Wertheimers Bog, naar ikke til den historiske Sandhed. Det finder til dels sin Forklaring i, at Julius Andrassy i egentligste Forstand er Forfatterens Helt, der synes at vinde som i en Leg. Wertheimer fortæller ikke om den 15. Juni 1878, da Andrassy kørte den tyske Hovedstad rundt og i yderste Ophidselse besvor Kongres-Deltagerne om at „tvinge“ Østrig-Ungarn til at besætte Bosnien (Hohenlohe: *Denkwürdigkeiten* II, 230—31). Men Manglen bunden ogsaa i, at Bogen skal forsvare og forherlige det ungarske Standpunkt i Dobbeltmonarkiets Udenrigspolitik, den Arv, Magyarerne har modtaget fra Andrassy: Nødvendigheden af Forbindelsen med Tyskland og den mindst mulige Forandring i status quo paa Balkan.

Det er utvivlsomt for ikke at misrekommandere Forbundsfaellen, at Wertheimer slutter sig til den tradionelle tyske Opfattelse af „Krieg in Sicht“ Episoden i 1875, skønt Andrassy dengang knap ansaa Freden for saa vel forvaret, som hans Biograf nu vil mene. Og netop fordi Forfatteren maa følge sin ungarske Minister-Heros i alt, rummer hans Redegørelse for Aftalerne med Rusland fra 1876—77 iøjnefaldende Svagheder, hvor mange hidtil ukendte Bevisligheder han saa fremfører.

Karakteristisk er her Bemærkningerne om Reichstadt-Forhandlingerne i Sommeren 1876. Wertheimer afviser sikkert med Rette den Gengivelse, der i Efteraaret 1908 fremkom i *Fortnightly Review*, men mon hans eget Referat er udtømmende? Faktisk havde Russerne fra første Færd en anden Opfattelse af, hvad der var aftalt (sml. II, 349, 352, 384—85), og en senere fortolkende Henvisning hos Wertheimer selv svarer ikke til det oprindelige Resumé. Her opfattes nemlig de russiske Erhvervelser i Asien som Æquivalent for Bosnien og Hercegovina (II, 323—24), medens det i 1878 hedder, at disse Lande skal kompensere Afstaaelsen af Bessarabien til Rusland (III, 58—59). Overfor Crispi refererede Bismarck ogsaa Aftalerne paa en anden Maade (*Memoirer* 42). Det er iøvrigt sin Sag, naar Wertheimer vil fremstille det, som om den tyske Rigskansler glædede sig over Reichstadt-Forstaaelsen (II, 329). Han skildrer selv sine Stemninger helt anderledes (*Gedanken u. Erinnerungen* II, 233), og den Beretning fra Bismarck, som Wertheimer gengiver længere fremme (III, 249), falder ganske i Traad hermed, idet Kansleren dengang søgte at knytte Czar-riget til Tyskland mod Indrømmelser i Orienten, én af Bogens afgjort nye Oplysninger.

Ovenfor er *Crispi's Memoirer* bleven nævnt i forbigaaende. Paa de københavnske Biblioteker findes kun den tyske Oversættelse af andet Bind, der væsentlig vedrører Ydrepolitiken i Firserne (*Die Memoiren Francesco Crispi's. Erinnerungen und Dokumente herausgegeben von T. Palamenghi-Crispi*, 1912). Værket indeholder Oplysninger af Værdi om en Række af Datidens diplomatiske Spørgsmaal (f. Eks. Tre-Forbunds-Traktaternes Karakter), ligesom der er ganske livlige Optegnelser om Besøgene

hos Bismarck, men det interessante er det almindelige Indtryk, man faar af Francesco Crispi selv og det nye Italiens første Deltagelse i det europæiske Stormagtsspil: En nervøs og stadig tilbagevendende Skræk for fjendtlige Overfald og en ilter Lyst til gennem bestemt udformede Militærkonventioner at dække sig mod mere eller mindre indbildte Farer, der snart stammer fra russiske Planer paa Balkan, snart fra franske Foretagender i Nordafrika. Forslagene herom blev lige saa regelmæssigt afviste af de mindre lettroende Kabinetter som inopportune paa et saa tidligt Tidspunkt! Men hvad der navnlig slaar Læseren, er den sælsomme Frygt, som Crispi og hans Venner nærer for, at det unge Kongerige ikke skal blive regnet for jævnbyrdigt med de ældre Statssamfund. Det er navnlig overfor Frankrig, at disse Stemninger kommer til Orde. Besættelsen af Tunis har tilføjet Italien Saar, som det fordres, at Republiken selv maa lindre gennem „en Tilfredsstillelse af Italiens Interesser og Selvfølelse“, ja Crispi kræver formelig, at Ribot skal bane Vejen for en italiensk Erhvervelse af Tripolis i Petersborg og Konstantinopel. — Det var først Prinetti, der fattede, at det lønnede sig bedre at enes med Fransk-mændene angaaende Middelhavs-Spørgsmaalene end at harangere dem om Italiens „Ret til at blive respekteret“.

Erik Møller.

Daniels: *Geschichte des Kriegswesens*, Band I—VII, Sammlung Göschel, Leipzig 1910—13.

De syv smaa, populært affattede Bind er for de førstes Vedkommende hovedsagelig byggede paa Delbrücks Arbejder, for de senerees paa Speciallitteratur og paa Monografier af Forf. selv. Fremstillingen har paa Grund af Udgivelsesmaaden ret mange Gentagelser, men den er iøvrigt overskuelig og velskrevet, og den medtager eller omtaler kun saadanne Krigsbegivenheder, der efter Forf.'s Mening er typiske for de forskellige Tiders Krigsvæsen: Krigspersonellet, Vaaben, Forplejning, Taktik og Strategi. Samtlige disse Faktorer staar selvfølgelig i indbyrdes Sammenhæng, og et Skifte i nogle af dem paavirker derfor ogsaa de andre. Forf. søger at paavise de økonomiske Forholds,